

STAND VAN ZAKEN UITVOERING KLIMAATAKKOORD EN RES 16 APRIL 2020

Algemeen

In de zomer van 2019 is na lange onderhandelingen aan vele tafels en met vele partijen het Klimaatakkoord gepresenteerd. Het vormt een belangrijke mijlpaal op weg naar een duurzame economie en samenleving. Het akkoord is tot stand gekomen tegen de achtergrond van de ambitie van het Parijs Klimaatakkoord om de gemiddelde mondiale temperatuurstijging te beperken tot maximaal 2 graden Celsius. Deze beperking is nodig om de klimaatverandering en de gevolgen daarvan beheersbaar te kunnen houden. De mondiale gevolgen van de klimaatverandering voor mens en natuur zijn groot en dit geldt zeker ook voor de bewoonbaarheid en veiligheid van ons laaggelegen land. De urgentie blijft ook onverminderd hoog.

Het Klimaatakkoord bevat vele maatregelen die zijn gericht op de centrale doelstelling van een reductie van broeikasgassen van 49% in 2030, en uiteindelijk 95% tot 100% reductie in 2050. Alle sectoren dragen bij. De waterschappen hebben op 11 oktober 2019 unaniem ingestemd met het Klimaatakkoord. De Unie van Waterschappen heeft actief deelgenomen aan de Klimaattafels Elektriciteit, Gebouwd en Landbouw, inclusief vele subtafels en werkgroepen. Daarbij is intensief samengewerkt en opgetrokken met de VNG en IPO. De waterschappen dragen in het Klimaatakkoord vooral bij met de inzet van hun assets voor de opwek voor duurzame energie en met de samenwerking met de partners in de regionale energiestrategieën.

Ook in Coronatijden gaat de uitvoering van het Klimaatakkoord door. De bijeenkomsten vinden nu digitaal plaats. Hierna is weergegeven wat de laatste ontwikkelingen zijn aan de uitvoeringstafels (A), hoe het proces van de regionale energie strategieën verloopt (B) en welke onderzoeken door Unie van Waterschappen en STOWA zijn opgepakt om de waterschappen te ondersteunen bij het realiseren van hun ambities (C).

A. DE KLIMAATTAFELS

Uitvoeringstafel Elektriciteit

De uitvoeringstafel Elektriciteit werkt met een uitvoeringsagenda. Voor de decentrale overheden en de waterschappen is vooral de doelstelling van 35 TWh elektriciteit op land relevant (windmolens en zonnepanelen). De acties van de Regionale energiestrategieën staan komend jaar prominent op de agenda, vanwege hun centrale rol in het behalen van die doelstelling. Daarbij blijven ruimtelijke inpassing, netwerkcapaciteit, draagvlak en participatie belangrijke punten van aandacht. Voor 2020 zijn in het oog springende onderwerpen aan deze tafel de consultatie voor de Energiewet en de hervorming van het afwegingskader uitbreiding van de capaciteit van het elektriciteitsnet. Netaansluiting en -capaciteit zijn randvoorwaardelijk voor het realiseren van hernieuwbare elektriciteit. Daarbij zijn wettelijke knelpunten, regelbaar vermogen en monitoring leveringszekerheid aan de orde. Ook komen onderwerpen als het versnellen van het vergunningproces voor infrastructuur op zee en land en, in verband daarmee, de rol van waterstof dit jaar zeker op de agenda.

De volgende zaken van de uitvoeringsagenda zijn inmiddels opgeleverd:

- Studie business case Wind op Zee
- Factsheet Stand van zaken Zon en wind op land
- Handreiking participatie hernieuwbaar op land
- Participatiewaaijer hernieuwbaar op land

Specifieke aandachtspunten waterschappen

- De waterschappen willen in 2025 volledig energieneutraal zijn. In het Klimaatakkoord is daarnaast afgesproken dat wettelijk zal worden geborgd dat waterschappen zelf meer energie mogen opwekken dan dat zij gebruiken. Dit wordt begrensd tot klimaatneutraliteit, dat wil zeggen tot het niveau dat het waterschap zijn taken geheel klimaatneutraal kan uitvoeren. Hiervoor wordt de Waterschapswet aangepast. De Unie is hierover in gesprek met I&W. De Unie bereidt in dat kader een Handreiking voor als hulpmiddel waarmee elk waterschap eenduidig en eenvoudig zijn ruimte voor duurzame energieproductie zelf kan bepalen.
- Er is daarnaast afgesproken dat de waterschappen actief gronden ter beschikking stellen voor energieopwekking door en voor derden om bij te dragen aan de maatschappelijke opgave. Landelijk geldt het streven om energiecoöperaties voor 50% te laten participeren. Waterschappen zijn hiervan uitgezonderd en kunnen hierover zelf afspraken maken. De Unie verkent met de energiecoöperaties mogelijke vormen van samenwerking. De inzet van Rijksgronden voor opwek van energie is overigens ook een thema van deze uitvoeringstafel.
- Er is behoefte bij de waterschappen aan meer kennis over de invloed van drijvende zonnepanelen op de waterkwaliteit en biodiversiteit. UvW zal daarom aansluiten bij de groep die onderzoek doet naar zon op water, dat is ingesteld naar aanleiding van de motie 'Routekaart Zon op Water'.

Uitvoeringstafel Gebouwd

Eén van de meest complexe opgaven van de energietransitie is het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat in 2030 minstens 1,5 miljoen woningen zijn losgekoppeld van het aardgas met een tempo oplopend tot 200.000 woningen per jaar in 2030. Voor 2050 gaat het in totaal om 7 miljoen huizen en 1 miljoen overige gebouwen. Gemeenten zijn voor de regie op deze landsdekkende gebiedsontwikkeling in de komende decennia aan zet. Een aantal instrumenten is hiervoor ontwikkeld:

- Het Ministerie van BZK helpt gemeenten op gang met 'een 100 wijken aanpak' door middel van de financiering van zogenaamde proeftuinen. Deze aanpak is georganiseerd door het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW). Waterschappen kunnen daarbij in overleg met de gemeenten hun bronnen als Aquathermie en Biogas inbrengen en ook klimaatadaptatie meekoppelen. Zie ook de [website van het Programma Aardgasvrije Wijken](#).
- EZK helpt gemeenten met het Expertise centrum Warmte, met als belangrijkste wapenfeiten een Startanalyse/leidraad voor gemeenten en een expertpool. In deze leidraad is de potentie van Aquathermie en Biogas van de waterschappen opgenomen. Door middel van viewers is deze potentie in beeld gebracht. Aquathermie kan voor 50% van de benodigde verduurzaming van de gebouwde omgeving bijdragen. De inzet van groen gas is onmisbaar voor de warmtevoorziening in de oude wijken.
- Er zijn verder diverse maatregelen opgenomen in het Klimaatakkoord, zoals gebouwgebonden financiering, maatregelen voor de huursector en voor koopwoningen, marktordening van de warmtenetten, wettelijke maatregelen voor gasvrije nieuwbouw, SDE subsidie voor duurzame warmte, etc.

Specifieke aandachtspunten waterschappen

Aquathermie

- Aquathermie is een belangrijke bron voor de transitie van aardgas naar duurzame warmte in de gebouwde omgeving. De potentie is groot. Waterschappen spelen op dit moment een sleutelrol met het op de kaart zetten van de bron. We staan aan de vooravond van een doorbraak met vele

projecten o.a. in Utrecht, Katwijk, Tilburg en Arnhem-Zuid. Er zijn nog vele tientallen projecten in ontwikkeling. Het is van belang dat de gemeenten deze bron voldoende kennen en als optie meenemen bij de opstelling van hun Transitievisie Warmte.

- In mei 2019 is op initiatief van de Unie met een groot aantal partijen een Green Deal Aquathermie gesloten om een netwerk op te bouwen waarin kennis en kunde kan worden gedeeld en ontwikkeld. Hiervoor is het Programmabureau Aquathermie ingericht dat in het kantoor van de UvW is gevestigd. Zie voor lopende activiteiten de [website van het Netwerk Aquathermie](#).
- SDE subsidie is feitelijk onmisbaar voor elke alternatieve oplossing om de concurrentie met aardgas aan te kunnen. Aquathermie is vanaf 2020 opgenomen in de SDE regeling.
- De Warmtewet is belangrijk voor de regulering van warmtenetten, cruciaal voor de grootschalige doorontwikkeling van aquathermie. Het Rijk zet in op marktwerking, vanuit de decentrale overheden is mede onder invloed van de Unie ingezet op meer overheidssturing. Gemeenten krijgen instrumenten om warmtekavels aan te wijzen.

Routekaart Groen Gas

- Recentelijk heeft Minister Wiebes 2 beleidsbrieven gezonden aan de Tweede Kamer over de Routekaart Groen Gas. Zie [Kamerbrief Routekaart Groen Gas](#) en [Kamerbrief Rol van Gas](#). Daarbij is aangegeven dat Groen gas geen transitiebrandstof is, maar ook in 2050 een wezenlijk onderdeel zal zijn van de energievoorziening. Het Rijk gaat de noodzakelijke opschaling van de productie van groen gas met diverse maatregelen stimuleren. Daarbij is zuiveringsslib genoemd naast dierlijke mest, GFT en reststromen uit de landbouw. Het Ministerie van EZK heeft een onderzoek aangekondigd naar de mogelijkheden van de opschaling van de gasproductie op de locaties van rioolwaterzuiveringen. De Unie van Waterschappen is hierbij nauw betrokken. Deze ontwikkeling past goed in het streven van de waterschappen naar verdere opschaling van de productie van biogas en het voornemen van de Unie om een Strategie Biogas/Groen gas op te stellen.

Uitvoeringstafel Landbouw

De activiteiten van deze tafel zijn enigszins beïnvloed door de politieke onrustige situatie rondom de stikstof crisis. Veel maatregelen raken aan de landbouwkundige bedrijfsvoering. Tegelijkertijd wordt geconstateerd dat maatregelen voor reductie van CO₂ en stikstof elkaar mogelijk zouden kunnen versterken. Een groot aantal werkgroepen functioneert onder deze landbouwtafel. Voor de waterschappen is een aantal thema's in het bijzonder van belang: Veenweiden, bodems, natuurgebieden en de Routekaart Biomassa.

Aanpak Veenweiden

- De waterschappen zijn nauw betrokken bij het terugdringen van de CO₂-uitstoot uit veenbodems. Niet alleen als medeondertekenaar van het Klimaatakkoord, maar ook omdat veel van de maatregelen om CO₂-uitstoot terug te dringen, zijn gekoppeld aan het waterbeheer. De waterschappen zetten zich in om de CO₂-uitstoot maximaal te remmen met de middelen die hen binnen hun wettelijke taak ter beschikking staan
- Voor veenweiden is er een Interbestuurlijk Overleg (IBO) en een bestuurlijke Regiegroep Veenweiden ingericht, waarin de Unie is vertegenwoordigd. Aan het IBO nemen alleen overheden deel met het oog op de besluitvorming over publieke middelen. In de Regiegroep zijn ook de maatschappelijke partners vertegenwoordigd.
- De impuls gelden van € 100 miljoen worden in de komende 2 jaar ingezet voor extensivering en uitkoop van de landbouwgronden om ruimte te scheppen voor reductiemaatregelen. Provincies hebben inmiddels plannen gemaakt die in samenwerking met de waterschappen worden uitgewerkt. Dit komt in het IBO van juni a.s. aan de orde.
- Criteria voor de plannen zijn:
 - a) uitvoering korte termijn (2020/2021)

- b) geeft impuls aan het gebied en realiseren doelstelling voor lange termijn
- c) draagt effectief bij aan reductiedoelstelling broeikasgas en
- d) draagt bij aan meerdere maatschappelijke doelen met aandacht voor reductie stikstof.
- De meeste plannen kunnen worden gecombineerd worden met waterschapsdoelen (m.n. KRW, groot onderhoud, watersysteemverbetering). Het tijdspad is nog wel een zorgpunt. De maatregelen moeten namelijk al op korte termijn uitgevoerd worden, terwijl er op de lange termijn nog veel onzekerheden zijn.
- In het IBO van juni wordt het Nationaal Veenplan besproken, dat door LNV in samenwerking met UvW en VNG. Dit Veenplan.

Uitvoeringstafels Industrie en Mobiliteit

De Unie van Waterschappen heeft niet actief deelgenomen aan deze tafels maar er zijn wel deelafspraken gemaakt met de decentrale overheden op het terrein van duurzame inkoop en aanbesteding voor GWW en voor mobiliteit.

Met een subsidie aan de drie koepels van decentrale overheden van ieder €600.000,- heeft het ministerie van I&W in 2019 een flinke impuls gegeven aan gemeenten, provincies en waterschappen om ervaring op te doen met klimaatneutraal en circulair inkopen. Dit was met name gericht op het opdoen van ervaringen met CO2-schaduwbeprijzing in inkoop. Dit traject is op 1 april van dit jaar afgesloten. De resultaten voor de Unie van Waterschappen staan weergegeven in E-zine ‘Op weg naar klimaatneutrale en circulaire waterschappen’ (volgt via het [Energiepakket](#)). Met enkele onderdelen van dit traject gaat de Unie verder in 2020.

Zie verder de [website van het Klimaatakkoord](#).

Toekomst klimaatmonitoring

De Klimaatmonitor is zo'n 10 jaar geleden gestart met als belangrijkste doel om te monitoren of de sector de afspraken van afgesloten convenanten op het gebied van energie en duurzaamheid met het Rijk zou halen. Ondertussen is de Klimaatmonitor Waterschappen uitgegroeid tot een instrument dat ook wordt gebruikt voor management en sturing van beleid bij de waterschappen. Bovendien is het voor de sector een middel om zich te verantwoorden en te presenteren en werkt het ook als informatie- en inspiratiebron voor zowel de waterschappen onderling alsook voor andere partijen.

Het Klimaatakkoord biedt de kans om de klimaatmonitoring nu te verbreden naar een volledige CO2 voetafdruk, inclusief circulaire economie, Duurzaam GWW, Bodem en watersysteem. Daarnaast houdt de vernieuwing Klimaatmonitor rekening met:

- Het aflopen van MJA en de bijbehorende monitoring (als basis voor de Klimaatmonitor).
- De klimaatmonitor als instrument van verantwoording voor het streven naar klimaatneutraliteit en ondersteuning van de berekening van de ruimte voor de opwek van duurzame energie (zie eerdergenoemd wetsvoorstel).
- Gebruikmaking waar mogelijk van de omgeving van Waves, Waterschapspeil en -Spiegel. Er zal verkend worden of de Klimaatmonitor Waterschappen aan kan sluiten op het proces van de andere bedrijfsvergelijkingen van de waterschappen.

B. DE REGIONALE ENERGIESTRATEGIE

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de Regionale Energiestrategieën (RES) optellen tot het bereiken van de landelijke doelstelling van tenminste 35 TWh aan grootschalige hernieuwbare elektriciteitsopwekking op land voor 2030.

- Het Nationaal programma RES heeft in december en april een foto gemaakt van de voortgang in alle RES'en. Algemene conclusie tot nog toe is dat elke regio een eigen aanpak volgt, het op hoofdlijnen goed gaat en er op een beperkt aantal plekken extra aandacht nodig is. Waterschappen zijn in alle regio's goed vertegenwoordigd, ook al is capaciteit wel een issue in elke regio; dat geldt overigens niet alleen voor de waterschappen. Grootste aandachtspunt is de netcapaciteit.
- Vanwege de Corona-crisis is tussen alle partijen in het Klimaatakkoord afgesproken om de planning voor de RES te verruimen. In een Ledenbrief (met kenmerk 106222/LB) is deze herziene planning aangegeven. Zie verder het nieuwsbericht op de [website van het NP RES](#).

Waterschappen hebben positie binnen elke RES, maar de invulling van hun rol is voor velen best een zoektocht. Om die reden is een document ontwikkeld 'Bouwstenen voor waterschappen in de RES' (te vinden via het [Energiepakket](#)). Het geeft inzicht in de verschillende rollen die je als waterschap bewust kunt kiezen met een checklist van mogelijke keuzes. Daarmee het een handvat voor de waterschappen om een eigen position paper op te stellen (geen blauwdruk). Een verdiepingsslag op specifieke onderdelen kan een vervolgstap zijn, indien dit gewenst is. Alhoewel de RES'en reeds volop in ontwikkeling zijn, kunnen deze bouwstenen ook een hulpmiddel zijn om tussentijds de ingezette koers te toetsen.

C. ONDERZOEKSPROGRAMMA WATERBEHEER EN ENERGIE

De waterschappen zijn samen met de gemeenten en de provincies trekkers van de Regionale Energie strategieën. De Belangrijkste bijdrage van het waterschap bestaat uit de inzet van zijn assets voor de opwek van duurzame energie in de vorm van elektriciteit en warmte. De inpassing van duurzame energiebronnen in het waterbeheer stelt vaak eisen op het gebied van veiligheid, waterkwaliteit en biodiversiteit, zodanig dat de uitvoering van de kerntaken van het waterschap is gewaarborgd. Naast technische zaken, spelen ook aspecten van wet- en regelgeving, governance en financiering, Unie van Waterschappen en STOWA doen hiernaar onderzoek. De Unie van Waterschappen heeft voor de komende hiervoor een subsidie ontvangen van BZK van 1,2 miljoen voor de periode 2019 – 2021. In de WARES-flyer (te vinden via het [Energiepakket](#)) is aangegeven hoe dit budget voor het onderzoeksprogramma Water en Regionale Energiestrategie wordt besteed (WARES) en welke onderzoeken er op dit moment lopen.

Naast het WARES programma voert STOWA ook nog veel andere onderzoeken, al dan niet in samenwerking met andere partijen.

- Zo wordt er ook onderzoek verricht naar energieopwekking (biogas, waterstof) en terugdringing van broeikasgassen op de rioolwaterzuivering;
- Ook is er een uitgebreid onderzoeksprogramma naar Veenweiden dat door STOWA wordt gehost. Dit onderzoeksprogramma wordt zeer binnenkort bekend gemaakt op de website van STOWA
- Eerder is in 2019 de '[Handreiking windturbines nabij waterkeringen](#)' opgesteld. Deze handreiking biedt beheerders van waterkeringen en initiatiefnemers handvatten voor het beoordelen van de kansen en risico's bij het aanleggen, exploiteren en ontmantelen van windturbines op, of in de nabijheid van waterkeringen. De handreiking bestaat uit de onderdelen 'Bestuur en Beleid', 'Wetgeving' en 'Techniek'. De handreiking staat op de [website van STOWA](#).